

**Reflectieverslag
CVO-monitor
Onderwijsachterstandenbeleid**

Marianne Boogaard

Pjotr Koopman

Guuske Ledoux

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

Boogaard, M., Koopman, P., Ledoux, G. Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen, Universiteit van Amsterdam (SCO-rapport nr. 765, projectnummer 44525)

ISBN 978-90-6813-819-1

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

SCO-Kohnstamm Instituut

Nieuwe Prinsengracht 130, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1201

<http://www.sco-kohnstamminstituut.uva.nl>

© Copyright SCO-Kohnstamm Instituut, 2007

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	1
2	Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid.....	5
2.1	Leerlingenpopulatie, onderwijsbeleid en ‘harde cijfers’	5
2.2	Ondersteuning van de schoolloopbaan	6
2.3	Voorkomen van voortijdig schoolverlaten	10
2.4	Taalbeleid	13
2.5	Sociale competentie.....	14
2.6	Monitoring van onderwijsachterstandenbeleid binnen het CVO.....	16
2.7	Conclusies.....	17
3	Hoofdpunten voor de pilot my@vo.....	19
3.1	Inleiding.....	19
3.2	Gebruik van @vo in het licht van de CVO-monitor.....	20
3.3	Gebruik van my@VO in het licht van de CVO-monitor en de leerlingzorg en-begeleiding	21
3.4	Leerlinggegevens als basis voor de monitor: het exporteren en analyseren van leerlinggegevens	23
4	Aanbevelingen.....	27

Bijlagen (in los katern)

Bijlage 1 Gespreksleidraden

Bijlage 2 Gespreksverslagen

1 Inleiding

In 2002 verscheen het CVO Beleidsplan Onderwijsachterstanden 2002-2006. CVO beoogde met dit plan de scholen, gemeenten en instellingen een handreiking te bieden om gezamenlijk de doelstelling van het onderwijsachterstandenbeleid te verwezenlijken en ervoor te zorgen dat de effecten van achterstandssituaties bij leerlingen zo min mogelijk van invloed zijn op hun schoolloopbaan en ontwikkeling. Het beleidsplan werd opgesteld door de werkgroep-GOA bestaande uit onderwijsdeskundigen van alle CVO-scholen. Het voorwoord van het beleidsplan sluit af met de volgende oproep: *"CVO verheugt zich erop om op basis van dit beleidsplan het gesprek aan te gaan met allen die de bestrijding van onderwijsachterstanden ter harte gaat."*

Aan het einde van de vierjarige planperiode, heeft het CVO het SCO-Kohnstamm Instituut verzocht een gespreksronde te houden langs alle scholen om de ervaringen met het onderwijsachterstandenbeleid in kaart te brengen. De insteek is daarbij vooral om opnieuw het gesprek aan te gaan. Een tweede doel was een gespreksleidraad te ontwikkelen die op een later moment nogmaals kan worden ingezet als monitorinstrument voor het onderwijsachterstandenbeleid.

Aanpak van het onderzoek

In de periode mei tot en met september zijn de directies van alle zeven CVO-scholen benaderd voor een monitorgesprek. In de leidraad voor die gesprekken stonden de drie kernthema's uit het beleidsplan centraal. Het actuele thema 'sociale competentie' is daaraan nog toegevoegd. Daarmee lag de volgende lijst met onderwerpen op tafel:

- 1. ondersteuning van de schoolloopbaan**
- 2. voortijdig schoolverlaten**
- 3. taalbeleid**
- 4. sociale competentie**

Doel van het gesprek was inzicht te krijgen in de wijze waarop de scholen zich op deze terreinen hebben ingespannen, maar ook in de opbrengsten daarvan en de ervaren knelpunten. De gesprekspartners waren de onderwijsdirecteuren en

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

zorgcoördinatoren. Per thema kwamen in de interviews de volgende vragen aan de orde:

- a. Heeft de school zich op dit terrein doelen gesteld, zo ja welke?
- b. Wat waren daarvan de voornaamste achtergronden?
- c. Welke activiteiten zijn uitgevoerd?
- d. Zijn er opbrengsten zichtbaar? Wat beschouwt de school als succes criterium?
- e. Op welke wijze gaat de school na in hoeverre de gestelde doelen zijn bereikt?
- f. Wat zijn de belangrijkste knelpunten bij de activiteiten, én bij het 'meten' van opbrengsten?
- g. Wat betekenen de ervaringen tot nu toe voor de toekomst, voor de gestelde doelen, de activiteiten, en voor de wijze van evalueren van de resultaten?

Na afloop van het interview werd een gespreksverslag geschreven dat werd teruggestuurd naar de scholen ter aanvulling en correctie. De gespreksronde heeft ten eerste een overzicht opgeleverd van de ervaringen met het achterstandenbeleid in de periode 2002-2006 op de verschillende scholen. Deze ervaringen zijn in de verslagen van de afzonderlijke interviews per school terug te lezen. De meest in het oog springende ervaringen, die gedeeld worden door (een groot deel van) de CVO-scholen, zijn in dit reflectieverslag bij elkaar gezet en besproken.

Het tweede doel van de gespreksronde langs alle CVO-scholen was het ontwikkelen van een leidraad waarmee vergelijkbare monitorgesprekken regelmatig kunnen worden gevoerd opdat er een goed zicht ontstaat op de voortgang van het onderwijsachterstandenbeleid, en op de knelpunten en wensen van de schoolleiders. De gehanteerde leidraad vindt u als bijlage bij dit verslag.

Pilot my@vo

Twee van de CVO scholen, het Comenius College en Christelijke Scholengemeenschap Calvijn, zijn betrokken in een pilot rond de invoering van het leerlingvolgsysteem my@vo. Op deze scholen is een tweede interview gehouden om ook de ervaringen op dit gebied in beeld te brengen.

Het my@vo-systeem sluit aan bij het systeem dat de CVO-scholen gebruiken voor hun leerlingenadministratie: @vo. My@vo is ten eerste bedoeld voor de

Inleiding

begeleiding van individuele leerlingen en daarmee een belangrijk hulpmiddel in het stimuleren van een ononderbroken schoolloopbaan en het voorkomen van voortijdig schoolverlaten, twee van de centrale thema's uit de notitie Onderwijsachterstandenbeleid. Bovendien biedt my@vo de mogelijkheid om de effecten van het gevoerde beleid op schoolniveau te onderzoeken. Drie vragen stonden centraal in de interviews op de twee pilotscholen:

1. Wat is de inhoud van het bestand? (Welke leerlingengegevens worden ingevoerd? Welke procedures zijn daarvoor? Wat is er technisch mogelijk met de digitale bestanden?)
2. Welke mogelijkheden biedt my@vo als het gaat om de individuele leerlingenbegeleiding?
3. Welke mogelijkheden biedt my@vo de school voor het evalueren van het onderwijs?

Ook voor deze gesprekken is een leidraad ontwikkeld die als bijlage bij dit rapport is gevoegd. De belangrijkste aandachtspunten die naar voren zijn gekomen uit de twee gesprekken zijn verwerkt in één samenvattend verslag.

Leeswijzer

Het rapport kent daarmee de volgende opzet. Na deze inleiding volgt in hoofdstuk 2 een samenvatting van de hoofdlijnen uit de interviews, die tevens de aandachtspunten vormden in de CVO-notities Onderwijsachterstandenbeleid: leerlingenpopulatie en onderwijsbeleid, ondersteuning van de schoolloopbaan, voorkomen van voortijdig schoolverlaten, taalbeleid en sociale competentie. Ook de visie van de schoolleiders op het belang van het houden van een gespreksronde komt in dit hoofdstuk aan de orde. Hoofdstuk 3 bevat een kort verslag rond de ervaringen van de twee scholen die de pilot met my@vo hebben uitgevoerd. In hoofdstuk 4 geven we onze reflectie en aanbevelingen als 'buitenstaanders' naar aanleiding van de gehouden gespreksronde.

In de bijlagen zijn vervolgens opgenomen:

Bijlage 1: Gespreksleidraden

1. Gespreksleidraad voor de monitor Onderwijsachterstandenbeleid
2. Gespreksleidraad voor de my@vo-pilot

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

Bijlage 2: De interviewverslagen van de monitorgesprekken in alfabetische volgorde:

1. ACCENT
2. CALVIJN
3. COMENIUS
4. FAREL
5. MARNIX
6. MELANCHTON
7. PENTA

2 Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste punten uit de zeven interviews met de CVO-scholen samengevat. De volgorde waarin dat gebeurt, is die van de interviewleidraad. Aan de samenvattingen zijn ook enkele reflecties van de onderzoekster toegevoegd: conclusies die niet altijd direct door de scholen zelf zo zijn getrokken, maar die naar voren komen wanneer de gesprekken naast elkaar worden gezet.

2.1 Leerlingenpopulatie, onderwijsbeleid en 'harde cijfers'

Er bestaan grote verschillen tussen de CVO-scholen in samenstelling van de leerlingenpopulatie, er zijn in dit opzicht bovendien verschillen tussen de vestigingen van de grotere scholen. Binnen het CVO zijn er zowel kleine scholen met geen of nauwelijks leerlingen uit achterstandssituaties, als kleine met een populatie die vrijwel geheel bestaat uit 'zorgleerlingen', en er zijn grote scholen met veel en weinig cumi- en/of zorgleerlingen. Met name de scholen in de binnenstad van Rotterdam kennen een sterke 'achterstandsproblematiek'. De actualiteit en urgentie van de onderwijsachterstanden waarmee de scholen worden geconfronteerd, is daarmee erg uiteenlopend.

In de gesprekken komt een uitgebreid scala aan zorgleerlingen aan bod: cumileerlingen, leerlingen met leerachterstanden, lwoo-leerlingen, leerlingen met sociaal-emotionele problemen enzovoort, plus alle combinaties daarvan. De schoolleiders geven aan dat er, terugkijkend over de afgelopen vier jaar, sprake is van een toename van het aantal leerlingen dat extra zorg nodig heeft, ook buiten de binnenstad. Men constateert bovendien dat scholen goed in staat zijn leerlingen extra ondersteuning te bieden zolang het gaat om cognitieve problemen en/of leerachterstanden. Voor de toenemende sociaal-emotionele problematiek zijn scholen echter minder goed toegerust. In veel van de gesprekken valt de uitspraak 'er zijn grenzen aan de zorg die je als school kunt (en nog moet) bieden.'

De scholen geven aan op alle aandachtsgebieden uit de notitie 'Onderwijsachterstandenbeleid' activiteiten te ondernemen: ondersteuning van

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

een ononderbroken schoolloopbaan, voorkomen van voortijdig schoolverlaten, taalbeleid en sociale competenties. Uit de gesprekken ontstaat echter de indruk dat dit eerder het gevolg is van aansluiting bij actuele ontwikkelingen in het onderwijs dan een effect van de notitie van CVO. De meeste schoolleiders hebben de notitie in elk geval niet als leidraad voor hun beleid gebruikt. Wel lijkt het erop dat in de notitie juist goed is aangesloten bij de ontwikkelingen die op het moment van schrijven (2001-2002) in de scholen speelden en gemeenschappelijk waren. In de gesprekken ging het dan ook vooral over het proces van verbetering van 'de zorg'. Het uitgangspunt voor de schoolleiders is daarbij eerder 'een goede zorgstructuur bieden voor alle leerlingen'. Dat staat in het schoolbeleid veel meer centraal dan de behoeften van leerlingen uit achterstandssituaties, hoe breed ook opgevat.

Er is in de interviews steeds gevraagd naar een vergelijking tussen de situatie nu en die in 2002. Duidelijk wordt dat er op gebied van leerlingenzorg voor alle leerlingen enorm veel in beweging is op de scholen. De schoolleiders zien veel verbeteringen, met name in de structurering en professionalisering van de zorgstructuren.

De effecten van de verbeteringen worden echter weinig ondersteund met 'harde' cijfers: vloeiende schoolloopbanen, voortijdige schooluitval, effecten van taalbeleid of van aandacht aan sociale competenties laten zich vooralsnog maar lastig meten. De vorderingen of veranderingen die de scholen melden zijn dan ook voornamelijk gebaseerd op indrukken en ervaringen van de schoolleiders. In de toekomst zou het wellicht wenselijk zijn deze indrukken ook te ondersteunen met beleidsgericht onderzoek. De gesprekken over de pilot met my@vo bevatten daarvoor enkele duidelijke aanknopingspunten.

2.2 Ondersteuning van de schoolloopbaan

Ter ondersteuning van een ononderbroken schoolloopbaan van de leerlingen wordt een grote diversiteit aan 'activiteiten' ingezet. Uit de interviews komen daarvan de volgende strategieën naar voren. Alle scholen gebruiken meerdere ondersteuningsvormen naast elkaar.

Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

- **Een betere determinatie van leerlingen bij de plaatsing.** Daarin speelt de toenemende mate waarin de scholen de plaatsing van leerlingen laten voorafgaan door een warme overdracht een belangrijke rol. De warme overdracht po-vo bestaat al langer, maar is in de afgelopen jaren wel steeds verder verbeterd, geïntensiveerd en geprofessionaliseerd. Met name de kwaliteit van het onderwijskundig rapport zoals de basisscholen dat aanleveren is beter dan in 2002, en de aangeleverde gegevens zijn completer. Verder voeren de scholen eventuele aanvullende onderzoeken uit of stimuleert men de basisscholen om andere toetsen (zoals de NIO-toets) in te zetten naast of in plaats van de Cito-Eindtoets.
- **Persoonlijke begeleiding** van leerlingen door mentoren (soms in de onderbouw twee per klas) en leerlingenmentoren. Het mentorensysteem bestaat al heel lang, nieuw is de aandacht voor de vaardigheden van zowel mentoren als leerlingenmentoren via gesprekstrainingen.
- **Een aanbod aan steunlessen**, of bijlessen door leerlingen uit hogere leerjaren en herkansingsmogelijkheden als bepaalde vakken problemen opleveren, remedial teaching, begeleiding voor leerlingen met dyslexie, etc. Onduidelijk is of hierin sprake is van een vernieuwing of verruiming van de mogelijkheden.
- **Afstroom is veel sterker dan vroeger gebonden aan regels en afspraken.** Over het algemeen geldt dat een leerling alleen kan afstromen naar een lager onderwijsniveau wanneer -bijvoorbeeld bij de leerlingenbesprekingen door de mentor- tijdig gemeld is dat de leerling wellicht het onderwijsniveau niet aankan, én wanneer er voldoende extra inspanning is gepleegd om de leerling toch te behouden op het adviesniveau. Men is het er bovendien over eens dat motivatieproblemen niet kunnen worden opgelost via plaatsing van de leerling in een lager onderwijsniveau (*Het is afgelopen met het over de schutting werpen van lastige leerlingen met het vmbo als 'afvoerputje'*). Wel constateren enkele schoolleiders -op basis van inspectieverslagen- dat via het 'dakpanklassen-systeem' leerlingen wellicht iets te gemakkelijk op een lager onderwijsniveau uitkomen dan hun advies.

- **Het ontwikkelen van steeds meer onderwijs op maat.** Er vinden in de scholen allerlei ontwikkelingen plaats die zijn gericht op het steeds beter afstemmen van het onderwijs op de individuele wensen, behoeften en vaardigheden van de leerling. Vooral het vergroten van de motivatie en de zelfstandigheid van de leerlingen staat daarbij centraal. Vernieuwingen die genoemd worden zijn: onderwijs op maat, stages, werkplekstructuur in het vmbo, het nieuwe leren, samenwerkend leren, projectonderwijs of vakkenintegratie, taaltutoren voor leerlingen met taalachterstanden, vorming van kernteams waardoor docenten meer contact hebben met de leerlingen. Regelmatig wordt hierin ook een combinatie gemaakt met trainingen van docentvaardigheden, met name in activerende didactiek en gesprekstechnieken. Het idee van een topklas is overigens inmiddels verlaten, ondanks positieve resultaten: het kostte de leerlingen een extra jaar, en was daardoor te weinig populair. Daarvoor in de plaats zijn het nieuwe leren (VIA) gekomen en de taalklas.
- **Het aanbod aan trajecten voor de begeleiding naar vervolgonderwijs of werk groeit.** Evenals verbetering van de contacten en afstemming met de ROC's, en het samenstellen van leerlingportfolio's (in startfase) als sturingsinstrument. In opkomst lijkt ook de warme overdracht vo-vo, en vo-vervolgonderwijs. Voor het praktijkonderwijs is dat een must, maar ook andere (mn vmbo-scholen) besteden steeds meer zorg aan een goede begeleiding van de leerlingen naar vervolgonderwijs of werk.
- **Verbeteringen in het leerlingvolgsysteem,** opdat de leerlingen goed kunnen worden gevolgd in hun ontwikkeling en steun kan worden geboden op het moment dat zich problemen voordoen. Digitalisering van het systeem is in voorbereiding. Het kwadrantenmodel is op veel scholen inmiddels in gebruik, met vaak daaraan gekoppeld handelingsplannen volgens een vaste systematiek. Over het algemeen werken de scholen met papieren leerlingendossiers met daarnaast een gedeeltelijk gedigitaliseerd systeem.

Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

- **Een uitgebreide zorgstructuur.** Achterliggend principe is voor de meeste scholen: we moeten de zorg naar de leerling brengen, en niet meer de leerling naar de zorg. Meestal kent de structuur eerste, tweede en derdelijns zorg. De eerstelijns zorg wordt geboden door docenten en mentoren. De tweedelijns zorg door de interne specialisten zoals remedial teachers, trainers, decanen, schoolmaatschappelijk werkers. De derdelijns zorg bieden de zorgcoördinator, de zorgteams of schoolconsultatieteams, die ook de contacten onderhouden met externe instanties. De zorgstructuur en de taakverdeling daarin is in de afgelopen vier jaar verhelderd en op papier gezet.
- **Versterking van de oudercontacten.** Er worden meer activiteiten georganiseerd die gericht zijn op opvoedingsondersteuning en het vergroten van de inbreng van ouders. Daarmee zoeken de scholen vooral naar een betere basis voor een goede communicatie op het moment dat zich problemen voordoen. De aandacht van de scholen voor de communicatie met ouders, over de individuele leerlingen maar ook over school en opvoeding in het algemeen, lijkt de afgelopen jaren te zijn toegenomen.

Op enkele scholen zijn schooloudercontactpersonen actief. Zij benaderen bijvoorbeeld alle ouders met het verzoek om op ouderavonden te komen en bieden de mogelijkheid persoonlijke contacten te leggen eventueel in de eigen taal. Via de verbeterde contacten ontstaat meer rust rondom de leerlingen, meer afstemming tussen school en thuis, vermindering van verzuim en betere leerprestaties. Er blijft een groep ouders onbereikbaar, de ouders (van leerlingen) met de meeste problemen.

Verder werken de scholen met ouderraden die kunnen meepraten en adviseren over het schoolbeleid. Het is de kunst om deze vergaderingen boven het niveau van de eigen kinderen van de deelnemers uit te tillen, daarin slagen de voorzitters (over het algemeen kernteamleiders of unitcoördinatoren) slechts met wisselend succes.

Opbrengsten

Cijfers over een eventuele afname van het aantal leerlingen dat op- en afstroomt zijn er weinig. De indruk van de respondenten is dat er weinig is veranderd in de

mate waarin afstroom (en opstroom) optreedt. De dakpanklassen die sommige scholen in de onderbouw hanteren, bieden zowel het voordeel dat opstroom gemakkelijker wordt, als het nadeel dat datzelfde geldt voor afstroom als er niet voldoende waarborgen zijn om dat te voorkomen.

Over de verbeteringen in de zorgstructuur, de professionalisering van de zorg, duidelijkheid in taakverdelingen en de borging van de gebruikte procedures is men positief. De zorg is geprofessionaliseerd en beter in kaart gebracht. Ook vindt men dat de warme overdracht en de kwaliteit van de informatie van de basisscholen is verbeterd, evenals de eigen leerlingendossiers en handelingsplannen.

Verder is een aantal zaken in ontwikkeling die ook zouden kunnen bijdragen aan een meer vloeiende schoolloopbaan van de leerlingen vanuit het basisonderwijs tot en met de vervolgopleidingen en/of een baan.

2.3 Voorkomen van voortijdig schoolverlaten

Voortijdig schoolverlaten komt en kwam op de CVO-scholen relatief weinig voor ook al doordat het 'technisch' niet kan: een leerling mag niet uitgeschreven worden bij de school zonder dat bekend is waar die leerling naartoe is gegaan: welke vervolgopleiding, welke andere school of welke werkomgeving. Met name over leerlingen die –voortijdig- overstappen naar een ROC maakt men zich echter zorgen, daar lijkt uitstroom zonder kwalificatie meer voor te komen. Via verbetering van de contacten met de ROC's en gezamenlijke voorlichting probeert men de leerlingen een meer realistisch beeld te geven van de mogelijkheden en moeilijkheden van verder leren op een ROC.

Veel van de (hiervoor al besproken) strategieën die de scholen gebruiken met het oog op een vloeiende schoolloopbaan van de leerlingen, zijn tevens relevant als het gaat om het voorkomen van uitval. Daarbij gaat het met name om: een goede zorgstructuur, persoonlijke leerlingenbegeleiding via mentoren, een leerlingvolgsysteem (inclusief het kwadrantenmodel) en goede oudercontacten.

Verder worden de volgende strategieën ingezet:

- **Verzuimregistratie.** Het bijhouden van 'ongeoorloofd verzuim' gebeurt waarschijnlijk op alle scholen en wordt in de meeste gesprekken niet

Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

expliciet naar voren gebracht. Enkele scholen benoemen specifieke ontwikkelingen op dit gebied, waarbij niet alleen aandacht is voor ongeoorloofd verzuim maar ook voor frequent kortdurend verzuim als signaal. Gesprekken met de leerling worden ingezet om het risico van voortijdig schoolverlaten te beperken. Goede contacten -van met name de zorgcoördinatoren of zorgteams- met de leerplichtambtenaar en de ouders zijn belangrijke hulpmiddelen bij voorkomen van schooluitval of het opsporen van kinderen die van school wegblijven. Wel geeft één school aan dat, vooral wanneer de ouders niet meewerken, de leerplichtprocedures enorm omslachtig en tijdrovend kunnen zijn.

- **Trajecten op maat** met individuele leerroutes, leerwerktrajecten en projectmatig onderwijs worden in toenemende mate ingezet ter vergroting van de motivatie van leerlingen en daarmee om voortijdig schoolverlaten te voorkomen. De scholen hebben soms een uitgebreid assortiment aan leerroutes ontwikkeld in de afgelopen jaren om zoveel mogelijk leerlingen binnenboord te houden:
 - ROC-niveau 1-opleidingen voor vmbo-ers die het gewone traject niet redden: de veiligheid van de setting van een school voor voortgezet onderwijs, gecombineerd met een kennismaking met het ROC
 - Individuele leerroutes waarin werken en leren worden gecombineerd
 - Leerwerktrajecten waarin de leerlingen twee dagen per week stagelopen in een bedrijf en waarbij die ervaringen meetellen voor het diploma
 - Een werkplekstructuur of andere vormen van vakkenintegratie en projectonderwijs waarmee de leerstof sterker wordt verbonden met de praktijk.
 - Sportklassen
- **Rebound en andere opvangvoorzieningen voor probleemleerlingen.** Voor leerlingen die op school ernstige problemen veroorzaken en daardoor niet meer gehandhaafd kunnen worden, zijn er opvangvoorzieningen gecreëerd waar zij tijdelijk worden geplaatst in

kleine groepen en in een beschermde omgeving intensief worden begeleid. Na een periode van drie maanden wordt beslist over hun terugkeer naar de eigen school, of overplaatsing naar een andere school. Er zijn goede ervaringen met deze aanpak.

- **Veilig schoolklimaat.** De veiligheid van het schoolklimaat is voor vrijwel alle scholen een belangrijk en actueel aandachtspunt. Incidentenregistratie maakt er onderdeel van uit en anti-pestbeleid, maar ook zijn er diverse trajecten waarin leerlingen betrokken worden bij het verzorgen van een veiliger klimaat bijvoorbeeld via een opleiding tot bedrijfshulpverlener, of surveillant, of tot leerling-mediator. Verder wordt er gesproken over schoolregels of huisregels, waarbij overigens ook de leerlingen zelf mogen meepraten.

Veel scholen werken daarnaast aan verbetering van het persoonlijk contact tussen leerlingen en docenten, bijvoorbeeld via een kleinschaliger opzet, of via het werken in kernteams waardoor de leerlingen zich gekend weten. Ook verbetering van gespreksvaardigheden van docenten (luisteren naar de motieven achter slecht gedrag) en een positieve benadering van leerlingen vinden de scholen van belang. Men streeft ernaar de repressieve cultuur te doorbreken en biedt leerlingen herstelrecht (de kans om je foute gedrag weer goed te maken), of kiest ervoor om negatief gedrag te negeren en goed gedrag te belonen (Taakspel).

Over het algemeen vindt men dat het schoolklimaat als gevolg van dit soort maatregelen is verbeterd. Problematischer is echter nog de onveiligheid buiten de school. De school heeft weinig mogelijkheden om ook daarop invloed uit te oefenen. Goede contacten met een wijkagent of het aanstellen van toezichthouders hebben een positief effect. Zij helpen bij het oplossen van conflicten en het voorkomen van kleine criminaliteit. Verder kiest men voor het openstellen van de school zelf als veilige plek voor leerlingen, buiten de lestijden om via brede schoolactiviteiten, ruime openingstijden van de mediatheek, en plekken in de school of op het plein waar de leerlingen mogen 'blijven hangen'.

Opbrengsten

Alle scholen hebben beleid dat er op gericht is om de schooluitval zo beperkt mogelijk te houden: verzuimregistratie, contacten met de leerplichtambtenaar, leerlingenzorg, persoonlijke aandacht, aantrekkelijk en motiverend onderwijs, incidentenregistratie, opvangvoorzieningen en een zo veilig mogelijke sfeer op school. Afgezien van de verzuimregistratie gaat het hierbij steeds om ontwikkelingen die vrij recent zijn gestart en waarvan de scholen positieve effecten verwachten.

De schoolleiders hebben de indruk dat voortijdig schoolverlaten weinig voorkomt. Toch zou het informatief kunnen zijn ook in dit opzicht te kunnen beschikken over cijfermateriaal. Tot nu toe ontbreekt dat op de meeste scholen. Een belangrijk 'technisch' probleem is dat leerlingen zonder diploma niet worden uitgeschreven totdat er een andere school, of andere bestemming is gevonden. Eén van de respondenten geeft aan: *“De effecten van het schoolbeleid in dit opzicht zijn eerder zichtbaar in kwalitatieve verbeteringen, dan in kwantitatieve zin.”*

2.4 Taalbeleid

Taalachterstanden zijn er nog steeds en lijken zelfs groter te worden waar het gaat om bijvoorbeeld begrijpend lezen en woordenschat. De scholen zetten in op extra aandacht voor taal via:

- taalgericht vakonderwijs
- taalbeleid
- extra lessen voor leerlingen met taalachterstanden
- afnemen van een taaltoets (Hacquebord)
- taalklas
- inschakelen van taaldocenten bij vaklessen

Ook van andere onderwijsvernieuwingen verwacht men dat zij positieve effecten zullen hebben op de taalvaardigheid van de leerlingen zoals de invoering van samenwerkend leren, projectmatig werken, activerende didactiek, onderwijs op maat of versterking van de motivatie van de leerlingen. De meeste van deze vernieuwingen vinden plaats op de vmbo-afdelingen. In hoeverre er op deze manier nog expliciet aandacht is voor taalontwikkelingsdoelen is in de interviews

niet echt aan de orde geweest, maar lijkt wel iets dat in het oog gehouden zal moeten worden.

Enkele scholen signaleren ook dat er een relatie is tussen de taalvaardigheid en sociaal-emotionele ontwikkeling van hun leerlingen. Zij kiezen voor programma's waarin aandacht voor beide competenties wordt gecombineerd (Uit jezelf, dramalessen)

Opbrengsten

De scholen die al wat langer bezig zijn met taalbeleid constateren dat er over alle inspanningen op het gebied van taalonderwijs geen succesverhaal te vertellen valt. Er zijn geen aantoonbare effecten van bijvoorbeeld het taalgericht vakonderwijs, tegelijk vormt de taligheid van de eindexamens een duidelijke belemmering. De aandacht voor taal komt in het voortgezet onderwijs eigenlijk te laat. Wel constateert men dat de docenten zich inmiddels bewuster zijn van hun eigen rol als taaldocent en het belang van taal voor het leren in het algemeen. Het is weliswaar een landelijke ontwikkeling dat de expliciete aandacht voor taalbeleid in het voortgezet onderwijs afneemt, toch is het gezien de geconstateerde achterstanden van leerlingen in woordenschat en begrijpend lezen, gerechtvaardigd 'taal' als speerpunt op de agenda van 'onderwijskansen' te behouden.

2.5 Sociale competentie

Ook al is 'sociale competentie' een actueel thema, voor veel scholen is het vanzelfsprekend dat ook sociale vaardigheden van leerlingen aandacht krijgen. *"De zaken worden wat scherper neergezet, maar er is geen sprake van een wezenlijke vernieuwing"*, constateert één van de schoolleiders.

Het gaat dan in de eerste plaats om de *sociaal-emotionele ontwikkeling* van leerlingen: zelfstandigheid, nee durven zeggen, zelfsturing, verantwoordelijkheid.

- Veel scholen hebben sociale vaardigheden op het lesrooster staan, en maken gebruik van methodes zoals Leefstijl, Aardig Vaardig of Uit Jezelf.

Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

- Voor leerlingen met specifiekere problemen op het gebied van sociale vaardigheden zijn er, eveneens op veel scholen: sovatrainingen en faalangstreductietrainingen.
- Ook via nieuwe didactische werkvormen als samenwerkend leren, zelfstandig werken en projectmatig onderwijs richten de scholen zich op het ontwikkelen van deze vaardigheden bij hun leerlingen. Het zelfstandig organiseren van buitenschoolse activiteiten zoals feesten of reizen draagt eveneens bij aan de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid van de leerlingen.
- Ouderejaarsleerlingen die zich aanmelden als leerling-mentor voor nieuwe eersteklassers krijgen daaraan voorafgaand een korte training in communicatietechnieken. Ook dat draagt bij aan hun sociale vaardigheden in het omgaan met anderen.
- In ontwikkeling is nog een portfolio waarin leerlingen voorbeelden van hun eigen ontwikkeling op het gebied van zelfstandigheid kunnen verzamelen.

Een tweede aandachtsgebied binnen sociale competentie is *de brede ontwikkeling* van de leerling op het gebied van cultuur en maatschappij. In dat kader passen activiteiten als:

- Maatschappelijke stages waarin leerlingen vrijwilligerswerk uitvoeren, onder meer onder de noemer ‘Een pot met goud’. Overigens blijken ook de andere stages die leerlingen tijdens hun schoolloopbaan uitvoeren bij te dragen tot hun sociale competenties (alleen al in termen van ‘Gothic is eng voor bejaarden’).
- Activiteiten als de leerlingenraad, leerlingenkring en het meepraten en –denken over schoolregels of de inrichting van het schoolgebouw.
- Buitenschoolse activiteiten in het kader van de brede school, of in de vorm van cultuurreizen.

Opbrengsten

De scholen meten de opbrengsten op het gebied van sociale competenties bij leerlingen niet. Dat is ook lastig, enerzijds doordat de opbrengsten van dit type activiteiten moeilijk te meten of zichtbaar te maken zijn, anderzijds doordat een deel van de genoemde activiteiten zich nog in een beginfase bevindt. Toch zou

het wellicht verstandig zijn in de toekomst enkele doelstellingen te formuleren waarop het mogelijk is om inzicht te krijgen in wat de inspanningen van de scholen op het gebied van sociale competenties van leerlingen nu eigenlijk opleveren. Nu blijft dat bij indrukken, met name over de leerlingen in het praktijkonderwijs of vmbo basis/kader: dankzij de sova-trainingen durven meisjes eerder nee te zeggen en de maatschappelijke stages dragen bij aan het zelfvertrouwen van de leerlingen doordat zij zoveel waardering ontvangen van degenen die zij helpen.

2.6 Monitoring van onderwijsachterstandenbeleid binnen het CVO

Veel, maar niet alle, geïnterviewden vinden een monitorgesprek als dit zinvol en plezierig. Alle thema's uit de notitie van het CVO spelen een rol in het beleid en de ontwikkelingen op de scholen, maar het interview brengt ze met elkaar in verband via het perspectief van het bestrijden van onderwijsachterstanden. Het daagt uit te bedenken waar de school staat. Men ervaart het meestal als prettig dat in de interviews het proces centraal staat en niet de cijfers. Ook vindt men het goed te merken dat CVO aandacht heeft voor onderwijsachterstanden. Bij een enkeling roept de verplichting tot verantwoording aan anderen ook wat wrevel op. Uitwisseling van de ervaringen en strategieën tussen de scholen onderling, leren van elkaar zou een logisch vervolg zijn op deze interviewronde. Een aantal gesprekspartners geeft aan dat zij het interessant zouden vinden de gespreksverslagen van andere CVO-scholen te lezen. Kernpunten uit de verslagen zouden vervolgens als input kunnen dienen voor het opstellen van een nieuw plan.

Het periodiek voeren van een dergelijk monitorgesprek vinden veel schoolleiders een mogelijkheid. Bij voorkeur zou de gesprekronde dan plaatsvinden binnen de planning en control-cyclus van CVO. Bovendien geven enkele schoolleiders aan graag te werken met een leidraad waar zijzelf iets aan hebben bij de evaluatie van het zorgbeleid van de school. Dat zou de intrinsieke motivatie versterken. Overigens zouden dan SMART-doelstellingen en cijfermateriaal wellicht wél een plaats moeten krijgen.

Hoofdpunten in het onderwijsachterstandenbeleid

Het monitorgesprek kan eventueel gevoerd worden met een van de beleidsmedewerkers van CVO. Iemand van buitenaf is echter wel 'frisser'. Belangrijk is dat de interviewer onpartijdig kan zijn en tegelijk kan doorprikken. Ook een leidraad of checklist die de school zelf kan uitvoeren, is een optie.

2.7 Conclusies

De interviewronde heeft een grote hoeveelheid informatie opgeleverd over hoe scholen werken aan de vier aandachtsgebieden die in de CVO-notitie Onderwijsachterstandenbeleid centraal staan. De scholen doen dat elk op hun eigen manier, afhankelijk van de samenstelling van de leerlingenpopulatie en de eigen onderwijsvisie. Het overzicht over alle gesprekken leidt echter ook tot enkele conclusies over gemeenschappelijke ervaringen van de scholen.

Ten eerste valt op dat de leerlingenzorg op de scholen in de afgelopen vier jaar sterk is geprofessionaliseerd: er is meer kennis, er zijn meer en structurelere contacten met externe deskundigen, met name via de zorgteams, er is een heldere taakverdeling tussen eerste, tweede en derdelijns zorg, en betere borging doordat een en ander op papier is gezet (bijvoorbeeld in een zorgboek).

Ten tweede komt uit de interviews duidelijk naar voren dat de kwaliteit en intensiteit van de zorg weliswaar is verbeterd, maar dat de scholen de effecten daarvan niet altijd kunnen zien doordat ook de problematiek enorm is toegenomen. De scholen ervaren dat een toegenomen onveiligheid in de maatschappij, ook doordringt in de scholen. Er zijn meer inspanningen nodig dan enkele jaren geleden om een veilig klimaat te behouden. Bovendien lijkt er een toename van gedragsproblematiek van leerlingen op te treden, die moeilijk te hanteren is binnen een schoolomgeving. De uitspraak 'er zijn grenzen aan de zorg die je als school kunt bieden' is in vrijwel alle gesprekken gedaan. Het gaat dan steeds om sociaal-emotionele problemen, met name gedragsproblematiek.

Ten derde valt op dat het bestrijden van onderwijsachterstanden voor de scholen niet zozeer centraal staat, maar dat zij zich eerder richten op 'zorgleerlingen'. Op het niveau van individuele leerlingen lijkt dat terecht: die leerlingen die extra

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

aandacht nodig hebben, krijgen het ook, en leerlingen worden niet 'in een hokje geplaatst'. Anderzijds betekent het dat leerlingen die wel in een achterstandssituatie verkeren en dus van huis uit weinig extra's meekrijgen, maar die niet opvallen als zorgleerling, wellicht tussen de mazen doorglippen. Een evaluatie via vragen als: 'In hoeverre lukt het onze school om zoveel mogelijk leerlingen in achterstandssituaties op zo'n manier te begeleiden dat zij een zo hoog mogelijk uitstroomniveau bereiken?' valt daarmee vooralsnog buiten het perspectief van waaruit de meeste scholen werken.

Ten vierde maken veel scholen zich ernstige zorgen over de financieringsmogelijkheden van de extra zorg met de intrede van de leerplusgebieden en het vervallen van ROAP en GOA en andere regelingen.

Ten vijfde is er een tendens binnen de scholen waarneembaar naar het steeds meer aanbieden van 'onderwijs op maat' via individuele trajecten, maar ook via het nieuwe leren, contact met de praktijk en aansluiting op de interesses van de leerlingen. Een belangrijk motief voor die ontwikkeling lijkt het vergroten van de motivatie en zelfstandigheid van leerlingen.

Ten zesde lijken de scholen wel te beschikken over een goede leerlingenadministratie, verzuimregistratie en leerlingvolgsystemen, maar het uitvoeren van onderzoek naar de effecten van het onderwijsbeleid (of in dit geval effecten van de activiteiten gericht op onderwijsachterstandenbestrijding), is nog vaak 'een brug te ver'. Dat ligt enerzijds aan de complexiteit van dit type onderzoek, anderzijds aan de focus van de scholen die sterker gericht lijkt op een goede begeleiding van alle individuele leerlingen, dan op meer overkoepelende analyses. Het stimuleren van de kwaliteiten bij het management in onderzoeksmatig leidinggeven zou vanuit deze constatering een wenselijke ontwikkeling zijn.

3 Hoofdpunten voor de pilot my@vo

In dit hoofdstuk vatten we de bezoeken aan Calvijn en Comenius samen. In de gevoerde gesprekken stonden de ervaringen van beide scholen met de my@VO-pilot centraal. Er zijn drie ingangen gekozen om die ervaringen hierna samen te vatten: het gebruik van de gegevens in @VO in relatie tot de CVO-monitor, het gebruik van de gegevens in het licht van de leerlingzorg en – begeleiding en tot slot de leerlinggegevens als basis voor de monitoring van onderwijsachterstandenbeleid via het exporteren en analyseren van leerlinggegevens.

3.1 Inleiding

@VO is het schooladministratie systeem, dat op de scholen van CVO wordt gebruikt. @VO wordt in feite *beheerd* door de schooladministratie. Zij beheren de *basisinformatie* over de leerlingen, zoals de achtergrondgegevens (naam, adres, woonplaats, cito-eindscore, advies, basisschool, etc.) en de gegevens over de loopbanen van de leerlingen (gevolgd onderwijs, diploma's, voortijdig schoolverlaten, etc).

De toegang voor andere gebruikers op een school wordt geregeld via my@VO. My@VO is ontwikkeld voor andere eindgebruikers op een school, zoals docenten, mentoren en (zorg-)coördinatoren. Zij kunnen bijvoorbeeld de cijfers van de leerlingen invoeren (proefwerken, werkstukken, rapportcijfers). Ook biedt het systeem de mogelijkheid voor het op een gestructureerde manier opnemen van (dossier)notities. Deze informatie kan vervolgens worden ingezet als leerlingvolgsysteem, en ter ondersteuning van de begeleiding en zorg voor de leerlingen. Het zogenoemde kwadrantmodel vervult in die zin een belangrijke rol: op een overzichtelijke manier, in vier domeinen, kunnen de gegevens over de leerlingen op het scherm worden gepresenteerd.

3.2 Gebruik van @vo in het licht van de CVO-monitor

Ten behoeve van monitoring en evaluatie van het onderwijsbeleid is in eerste instantie de *basisinformatie* voorhanden. Ledoux (2004) beschrijft de minimale basisinformatie die nodig is voor een monitor, gericht op bijvoorbeeld onderwijsachterstanden:

- leerlinggewicht
- land van herkomst
- thuistaal
- opleiding ouders
- cito eindtoets
- advies basisonderwijs
- speciale begeleiding
- didactische achterstand.

Tijdens ons bezoek aan Comenius en Calvijn hebben we wel gezien dat deze basisinformatie in de dossiers van de leerlingen kan worden vastgelegd en ook wordt vastgelegd. Maar *in welke mate* deze basisinformatie is vastgelegd in @VO, is op dit moment niet bekend. Dit kan echter met weinig moeite exact worden nagegaan.

De bestanden die de scholen kunnen aanleggen via @vo, en my@vo lijken tamelijk compleet. De invulling ervan is bovendien goed af te stemmen op de wensen en doelen van de school zelf. De invoer van de administratieve leerlingengegevens gebeurt door leerlingenadministratie, over het algemeen met het aanmeldformulier als basis. Het invoeren van toets- en rapportcijfers doen de docenten in principe zelf voor hun eigen leerlingen. Op het Comenius gebeurt dat al, op Calvijn is men nog niet in dat stadium. De gegevens over de ontwikkeling van de leerlingen, de gezinssituatie etc. gebeurt door de mentoren, op basis van het kwadrantmodel, althans op Comenius.

De scholen worstelen nog met het probleem van de autorisatie: wie mag wat allemaal bekijken, en hoe kan dan toch de privacy van de leerlingen zo goed mogelijk worden afgeschermd. Het exporteren en benutten van de gegevensbestanden is bovendien op beide scholen slechts voor weinigen toegankelijk. Eigenlijk is er op beide scholen maar een persoon die analyses kan uitvoeren. Dat vindt men geen wenselijke situatie. Bovendien beperkt dat het nut

van het systeem voor anderen, wat wellicht ook effect zal hebben op de kwaliteit van de vulling van de bestanden, met name door docenten.

Ons advies is om, via de systeembeheerders op Comenius en Calvijn, in één of meer rondes de basisinformatie die is vastgelegd, te exporteren en in kaart te brengen. Er kan overwogen worden ook op de andere scholen van CVO deze gegevens te exporteren. De opbrengst van deze exercitie is dat per school en per basisgegevens kan worden nagegaan welke basisinformatie is vastgelegd, hoe de basisinformatie is vastgelegd, en voor welke (of voor welk deel van de) leerlingen. Dit is het antwoord op de vraag in hoeverre op de scholen de monitor gevuld kan worden met basisinformatie en op welke punten omissies moeten worden hersteld.

3.3 Gebruik van my@VO in het licht van de CVO-monitor en de leerlingzorg en –begeleiding

Op Comenius hebben we twee personen gesproken met ervaring met my@VO: een beleidsmedewerker onderwijs, en een teamleidster/zorgcoördinator. Op Calvijn hebben we gesproken met drie personen: twee docenten die ervaring hadden met de invoer van gegevens, en een systeembeheerder. In het kader van de pilot zijn zij dit de enige gebruikers op Calvijn.

De kennis van het programma, en daarmee ook de tevredenheid over het programma, verschilt (op dit moment nog) aanzienlijk. Op Comenius is de zorgcoördinator enthousiast over de toepassingsmogelijkheden van het kwadrantenmodel van my@VO. In vergelijking met het verleden is er sprake van een duidelijke vooruitgang. In één oogopslag verkrijgt men een overall plaatje van een leerling, met de vier kwadranten¹, en men kan, zonodig, gemakkelijk het leerlingdossier actualiseren. Op Calvijn is de pilot nog niet zover. Daar hebben met name de docenten behoefte aan een duidelijke gebruikshandleiding van het programma (over de structuur van de rolmenu's) en er ontbreken afspraken over de afbakening en de overlap van de vier kwadranten.

¹ De vier kwadranten: capaciteiten, persoonsontwikkeling, schoolprestaties en schoolgedrag.

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

Of er op Comenius nog meer gebruikers van my@VO zijn en of zij eveneens zo enthousiast zijn, is ons niet precies bekend. De gebruikers op Calvijn zijn tot nu toe in ieder geval niet erg enthousiast, wat vooral samenhangt met het gebrek aan gebruiksmogelijkheden van de ingevoerde gegevens door de docenten zelf. Als de ervaringen van deze twee personen doorslaggevend zijn voor de invoering van my@VO, zal de leerlingzorg en –begeleiding het voorlopig waarschijnlijk zonder my@VO moeten stellen.

Een belangrijk onderdeel van my@VO voor docenten is het registreren van de proefwerkcijfers van de leerlingen. Op Calvijn is het systeem nog niet op deze manier in gebruik bij een brede groep docenten en mentoren. Eén van de docenten geeft aan dat hij voor dit doel werkt met het programma Puntboek en daarover zeer tevreden is. Op Comenius gebruiken de docenten my@VO om de toets- en rapportcijfers in te voeren en voeren de mentoren en zorgcoördinatoren de overige gegevens in. Een deel van de leerlingengegevens blijft overigens op ‘papier’, omdat ze nu eenmaal op papier worden aangeleverd, van buiten de school. Dat betekent dat -voorlopig- het werken met dubbele dossiers (papier en digitaal) nodig zal blijven.

Onze conclusie is dat my@VO een goed instrument lijkt in het kader van de leerlingbegeleiding en –zorg dat het verdient om breed ingezet te worden op de CVO scholen. Om my@VO breed ingevoerd te krijgen, is het echter noodzakelijk dat alle docenten de (toets- en rapport-)cijfers in my@VO vastleggen. Met de gebruikers van Comenius en Calvijn zal moeten worden overlegd, in hoeverre de gewenste functionaliteit van Puntboek ook minimaal aanwezig is in my@VO.

Een punt van aandacht is bovendien de autorisatie van de verschillende gebruikers in combinatie met de bescherming van de privacy van de leerlingen. Wanneer teveel gebruikers toegang hebben tot het gehele bestand aan gegevens, brengt dat de privacy van de leerlingen in gevaar (en neemt vanwege vergissingen bij het bewerken van de bestanden waarschijnlijk ook de kwaliteit van de informatie af). Wanneer echter de gebruikers te maken krijgen met te weinig of te omslachtige toegangsmogelijkheden, is er het risico dat men de motivatie verliest om de benodigde gegevens (tijdig en volledig) in te voeren.

Ons advies is om op Comenius en Calvijn de *pilot my@VO* zo snel mogelijk om te vormen naar een *invoeringsplan my@VO*, met een team dat voor de invoering

verantwoordelijk is. Zij kunnen aansluiten bij kennis die reeds aanwezig is, bij gebruikersgroepen, fora, gebruikers binnen CVO en gebruikers binnen CED, zodat men op de scholen niet altijd zelf het wiel hoeft uit te vinden.

Voor de wijze waarop het zorgbeleid kan worden geëvalueerd verwijzen we naar Ledoux (2004, p. 6).

3.4 Leerlinggegevens als basis voor de monitor: het exporteren en analyseren van leerlinggegevens

De vier hoofdthema's in het onderwijsachterstandenbeleid van CVO zijn ondersteuning schoolloopbaan, voortijdig schoolverlaten, Nederlandse taal en sociale competentie. De CVO-monitor Onderwijsachterstanden, op basis waarvan deze thema's zouden moeten worden geëvalueerd, is een breed instrument, waarmee informatie wordt verzameld op het niveau van de school, de docenten en de leerlingen. In deze paragraaf gaan we in op het *vullen* van de monitor met gegevens op het niveau van de leerling en op het analyseren van deze gegevens voor het schoolbeleid in het algemeen en het onderwijsachterstandbeleid in het bijzonder.

De leerlinggegevens bestaan voornamelijk uit achtergrondgegevens en loopbaangegevens. Deze leerlinggegevens worden vastgelegd in het administratiesysteem @VO en my@VO, of moeten daarin worden vastgelegd². In een administratiesysteem als @VO kunnen allerlei overzichten worden gegenereerd, standaardoverzichten en overzichten die aan te passen zijn, maar voor het analyseren van de schoolloopbanen van leerlingen, en voor het analyseren van beleid op de loopbanen van leerlingen, zijn andere programma's nodig. Maar wel op basis van de gegevens die in @VO zitten. Kort gezegd, ten behoeve van de CVO monitor moeten de leerlinggegevens uit de administratie toegankelijk worden gemaakt voor analyse, de gegevens moeten worden geëxporteerd. Dit onderdeel levert geen problemen op: met @VO kunnen alle gewenste gegevens worden geëxporteerd.

² Al zijn er ook situaties denkbaar dat in sommige gevallen specifieke leerlinggegevens op een andere plaats worden vastgelegd, maar dan moet er wel voor worden zorggedragen dat deze gegevens in de CVO monitor gekoppeld kunnen worden aan @VO.

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

Wanneer de scholen de gegevensbestanden in my@vo willen benutten, blijken zij aan te lopen tegen een uitgebreide set problemen. Deze hebben enerzijds te maken met de technische opbouw van my@vo waardoor het samenstellen van bepaalde standaardrapportages eenvoudig is, maar voor andere rapportages lijkt een omslachtige route nodig is. Met name vergelijkingen tussen 'cohorten' blijkt voor de scholen geen eenvoudige zaak. Ook is het programma nog in ontwikkeling en worden soms velden hernoemd, wat het automatisch herhalen van een al eerder uitgevoerde rapportage belemmert.

Een tweede aandachtspunt is de kennis van de systeembeheerders over my@VO, die nog ontwikkeling is, maar die ook gevoed zou moeten worden vanuit het management van de school met typen gegevens of informatie die men nodig heeft en de vragen die de schoolleiding beantwoord zou willen zien. Met name op een school lijkt er van deze uitwisseling en de daartoe benodigde beslissingen en keuzes nog weinig sprake.

Ten derde is het formuleren van onderzoeks-/beleidsvragen voor de scholen een lastige zaak. Dat zal vooral moeten op managementniveau, wellicht ook op het niveau van het schoolbestuur. Vervolgens moeten deze vragen vertaald worden in analyses, en moeten de resultaten worden geïnterpreteerd in aansluiting op de gestelde onderzoeks- of beleidsvragen. In de ontwikkeling van het werken met de mogelijkheden van my@vo zou in dit opzicht nog een behoorlijke slag gemaakt kunnen worden. Daarbij moet opnieuw de privacy van de leerling in het oog worden gehouden. Dit is met name voor de zorgcoördinator die wij spraken een belangrijk aandachtspunt: het mag niet zo zijn dat leerlingen op basis van onjuiste selecties in het bestand in een 'hokje' worden geplaatst waar zij niet thuishoren. Er worden gegevens opgeslagen die bedoeld zijn voor de begeleiding van individuele leerlingen, een 'omgekeerd' gebruik (bijvoorbeeld van informatie over de sociale achtergrond) kan tot onbedoelde groeperingen en verkeerde conclusies leiden.

In Ledoux (2004) wordt in het kader van de CVO monitor een zeer uitgebreid overzicht gegeven van doelen, indicatoren en instrumenten. Van pagina 5 tot en met 8 wordt van de vier hoofdthema's van de CVO monitor aangegeven met welke gegevens (in kolom 3) welke onderzoeksvragen kunnen worden beantwoord (kolom 1), en op welke wijze dat kan gebeuren (kolom 2). De

Hoofdpunten voor de pilot my@vo

gegevens in kolom 3 zijn deels gegevens op leerlingniveau, deels op docent- of functieniveau, en deels op schoolniveau.

De gegevens op het niveau van de leerlingen betreffen zowel de *basisinformatie*, zoals we die in paragraaf 2 hebben benoemd, als informatie over de schoolloopbanen.

Met betrekking tot de basisinformatie hebben we geadviseerd deze te exporteren en in kaart te brengen (naar kwaliteit en volledigheid). We zouden dit advies nu willen uitbreiden, en ook met betrekking tot de gegevens over de schoolloopbanen zo'n exercitie willen uitvoeren. De opbrengst van beide exercities is dat per school en per leerlinggegevens kan worden nagegaan welke informatie is vastgelegd, hoe de informatie is vastgelegd, en bij welke en welk deel van de leerlingen, en in hoeverre deze informatie gebruikt kan worden voor de CVO monitor, of dat er nog aanpassingen moeten worden verricht.

Literatuur

Ledoux (2004), Evaluatie Onderwijsachterstandenbeleid CVO 2002-2004. Discussienota over het meten van opbrengsten. Amsterdam, SCO Kohnstamm Instituut.

Reflectieverslag CVO-monitor Onderwijsachterstandenbeleid

4 Aanbevelingen

1. De monitoring van het onderwijsachterstandenbeleid zou opgenomen kunnen worden in de planning en control-cyclus van CVO. Dat kan via:

- uitwisseling van de informatie (uit deze interviewronde) tussen de scholen, en
- het formuleren van nieuwe aandachtspunten, gekoppeld aan duidelijke definities, doelgroepen en doelstellingen voor het achterstandenbeleid.

Een aandachtspunt daarbij is dat de scholen zich bij hun leerlingenzorg en onderwijsvernieuwingen richten op beleid dat goed is voor alle leerlingen. Voor de evaluatie van de effecten van het uitgevoerde beleid zou het echter zinvol kunnen zijn de effecten óók vanuit het perspectief van groepen leerlingen te analyseren en bezien. In het kader van de monitoring van het onderwijsachterstandenbeleid ligt daarbij dan de nadruk op de leerlingen in achterstandssituaties.

2. Een tweede aandachtspunt, in aansluiting hierop, is het stimuleren van het onderzoeksmatig evalueren van het gevoerde beleid. In die evaluatie zou specifieke aandacht voor de groep achterstandsléerlingen interessante gegevens kunnen opleveren.

Daaraan vooraf gaan echter: het (leren) stellen van onderzoeksvragen, het daartoe systematisch verzamelen van cijfermateriaal dat aansluit op de gestelde onderzoeksvragen én het bieden van deskundige (eventueel externe) ondersteuning bij de analyse daarvan.

Op dit moment lijkt er namelijk weinig cijfermateriaal beschikbaar te zijn dat benut wordt, of kan worden voor evaluatie van het gevoerde beleid (en de effecten daarvan voor leerlingen in achterstandssituaties). Dat heeft deels een 'technische achtergrond'. Het ontbreekt echter ook aan het formuleren van onderzoekbare vragen op managementniveau en aan overleg daarover met de systeembeheerders. Zij zouden op te hoogte moeten zijn van de mogelijkheden (en vereisten) voor de betreffende analyses binnen de beschikbare bestanden. Eventuele scholing op dit terrein lijkt wenselijk.

Wanneer men op CVO-niveau over schoolbeleid en vorderingen wil kunnen rapporteren is gelijkvormigheid in de bestanden en in de wijze van onderzoeken zeker aan te bevelen. Een optie is om deskundigheid daartoe beschikbaar te stellen vanuit CVO. Tot slot lijkt aandacht op CVO-niveau voor de stand van zaken in de pilot met my@VO gewenst.

3. Een derde aandachtspunt bevindt zich in de zijlijn van de gestelde onderzoeksvragen, maar kwam uit de gesprekken wel tamelijk pregnant naar voren. In het CVO-beleid past aandacht voor (een discussie over) ‘grenzen aan de zorg’. De discussie zou eventueel voorafgegaan kunnen worden door een nader onderzoek of een inventarisatie via beschrijvingen van enkele cases. Centrale vragen zijn:

- Welke problemen bevinden zich op of over de grens van de mogelijkheden van de scholen? De indruk is nu dat het vooral gedrags- of sociaal-emotionele problematiek is waar scholen tegen hun grenzen aanlopen. Zijn daarvan voorbeelden te noemen die nader geanalyseerd kunnen worden?
- Welke oplossingen gebruikt men in de praktijk? Wat werkt? Hier zou, bijvoorbeeld ook op basis van de genoemde cases een uitwisseling van ervaringen en oplossingsstrategieën kunnen plaatsvinden.
- Wat zou er verder nog moeten of kunnen gebeuren om de kwaliteit van de zorg in dit opzicht te verbeteren?